

KOVÁCS LAJOS

DRÁGA SZERELMEM...

ANDRÁSSY ILONA GRÓFNŐ LEVELEI HŐSI HALÁLT
HALT FÉRJÉHEZ, GRÓF ESTERHÁZY PÁLHOZ

REGÉNY

EURÓPA
KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2015

A könyvben található *dólt betűs szövegrészek* Andrásy Ilona grófnőnek a győri Rómer Flóris Múzeum helytörténeti gyűjteményében az XJM.2011.1.1.-től az XJM.2011.1.68.7.-ig terjedő leltári számokon őrzött – erősen sérült állapotú – irathagyatékából származnak, és első ízben itt látnak nyomdafestéket.

A **vastag, dólt betűs szövegek** Andrásy Ilonának és Borbálának Andrásy Katinkához írott, a Politikatörténeti Intézet Levéltárában a 704.f.2./109. és 110. jelzet alatt őrzött leveleiből valók.

A **félkövérrel szedett szövegrészek** ugyancsak eredeti dokumentumok, de ezek a jelzett folyóiratokban, illetve könyvben már megjelentek.

A regény az irathagyatékra és egyéb információkra épülő rekonstrukció.

Egy nagyszerű ember felidézésének kísérlete – meg a többieké.

Az idézett dokumentumokat betűhíven közöljük.

DRÁGA SZERELMEM...

Pááál!

Mindennek vége! Ma, 1915. július 28-án, amikor ideért a hír, mindennek vége...

Mert nélküled nekem is végem, és megállt a világ, és semmi sem létezik többé, mert nem létezel többé! Ott fekszel, már kihűlve fekszel egy ócska, összetákolt koporsóban, a hideg, idegen föld alatt, Galíciában! Légy átkozott, Galícia, hogy annyi fiatal élettel együtt az én szerelmemet is elnyeltesd! Gyűlöllek, kósza népek huzatos átjáróháza!

Ott kapartak el, mint egy házőrző kutyát, akit agyoncsapott a besurranó tolvaj. Magad is kihűlve már, golyó átjárta, hű szívvel...

Istenem, ki hitem szerint nem vagy, kihez volt hű az a szív? Hiszen nem hozzám volt hű!

Nem hozzám volt hű, hanem a hazához, amit most gyűlölök, mert jobban szerette a szerelmem, mint engem, jobban szeretted a hazát, szerelmem, és ezért nem nekem, hanem neki szántad és neki is adtad az életed!

És gyűlöllek téged is, Pál! Igen, igenis gyűlöllek, mert itt hagytál, te hűtlen, drága szerelmem... mindenre és mindenkire haragszom. Kevés ez a szó! Igenis gyűlölök mindent és mindenkit! Hazát és ellenséget, barátot és rosszakarót, életet és halált... Nincs más szavam: gyűlölök! Minden kevesebb ennél! Nincs más a szívemben, minden semmivé lett, csak a gyűlölet maradt. Nincs többé más, mint a semmi, a semmi, a semmi, ami meg nem lehet létező. Még a semmi sincs.

Mégis van valami: ez a kimondhatatlan fájdalom. A fájdalom van. Már nem gyűlölet, már fájdalom: nincs más, mint fájdalom. A fejem búbjától a lábujjam hegyéig fájok, Pál. Fáj, ha levegőt veszek, fáj, ha nézek, fáj, ha megmozdulok, fáj, ha mozdulatlan vagyok, fáj minden gondolat, minden lelki rezdülés. Hát fájdalommá váltál, szerelmem? Fájdalommá alakultál át a halálban, szívtelen szívem. Minden porcikámban marcangol, nincs olyan sejt, ami ne üvöltene, nincs olyan atom a sejtjeimben, amelyik ne fájna, ne tombolna kínjában.

De hiszen fájdalommá vált maga ez az átkozott világ is; ez az aljas, szemét háború változtatta azzá: kínban és gyötrelemben vergődik az egész föld, vérpatakok, vérfolyamok folynak, vértengerekben gyűlnek, hullákkal trágyázzák a talajt, az emberhúson élő, kövér varjak súlyától letörnek az ágak.

Mintha meghasadt volna a mellem, hatalmas nyiladék tátong rajta, s a mélyén a szívem egy fájdalomgubanc, kitépném, hogy megszabaduljak tőle, de nem érem el, nem érem el...

És sajog a méhem a hiánytól, a hiányodtól, drága szerelmem, és képtelen vagyok elfogadni, hogy soha többé nem érzek a testemben, nem ölelsz át, nem szorítasz, hogy szét ne fakadjak a testemben gyönyörként táguló testedtől, nem csókolod végig a bőröm csiklandós kis bajuszkáddal a lábam hegyétől a tarkóimig... nem, még gondolkodni is képtelen vagyok, annyira fáj, szeretnék eltűnni a létből ebben a pillanatban, nyomtalanul...

Nyomtalanul tűnni el a létből, ezt óhajtom csupán, veled együtt szeretnék úszni a megsemmisülés óceánjában, mint annak idején az Adria kék vizében, emlékszel, Pál, emlékszel a Lídóra? Amikor kettesben maradtunk délután a parton, és te a nagy ernyő mögött anyaszült meztelenül feküdtél a homokban, és én betemettem forró, fehér homokkal, betemettem, mint most a bajtársaid temettek be a hideg, fekete földdel, de akkor ott a forró homok alatt egyszer csak ágaskodni kezdett a gyönyörzészlód, és akkor ráültettél arra a diadalmas zászlórúdra, és csak kacagtunk, kacagtunk, míg a vidámság könnyei el nem keveredtek a gyönyör könnyeivel, és most elég is ebből, mert kiég a méhem a kintől, hogy soha többé nem érezhetlek téged odabent...

Pál és Iloncsi nászúton a velencei Lídón.

Odabent és mégis mindenütt, a bőröm legkülső hámsejtjeiben is éreztelek, hiszen amikor kitöltöttél, eltöltöttél, betöltöttél és feltöltöttél étellel. Mert az élet maga voltál nekem. Honnét fakadt az az erő, amellyel az egész lényemet étellel jártad át? Most, hogy elhagytál, hogy is ne lennék magam is mozgó hulla már? Hogyan fokozhatja fel egy ember egy másik létét oly intenzitással, mint te tetted velem? Miért? Honnét az a varázs? Miféle csodás kötelék ez? A szerelmi eksztázis tobzódása tán, amikor megsemmisül a tudatunk a másokban? Az egyesülésben, az eggyé válás mámorában eltűnünk egy pillanatra a mindenségben. Megszűnik a tudat teremtetted fájdalmas különállásunk. Így éreztem mindig, amikor öleltél. A gyémánt kristályrácsának atomjai nem kattantak olyan erővel egymásra, mint én rád, Pál! És te, szerelmem? És te? Te miért nem kattantál rám olyan erővel? Hiszen ha így tettél volna, nem hagyhattál volna magamra! Nem talált volna rád az a golyó, ha nem lettél volna oly esztelenül vakmerő...

Esztelenül vakmerő voltál, mert nem szerettél engem igazán. Igenis, erre hajlok, hogy végtére is nem szerettél eléggé! Ha igazán szerettél volna, ha szavamra hallgattál volna, megbújsz a fedezék oltalmában,

nem ugrasz elő, amint elhallgattak az orosz puskák. És egyáltalában... ott sem kellett volna lenned nemhogy a tűzvonalban, de még a háborúban sem. De ha már önkéntesként bevonultál, akkor, mint komáid közül nem kevés, mint magad is, addig, amíg számított a szávam, az ezredparancsnokság biztonságában szolgálhattál volna tovább. De te csak azt hajtogattad, hogy ott a helyed, ahol a nép egyszerű fiai hősként szolgálják azt a hazát, amelytől ők oly keveset kaptak, akkor te, aki annyi szépet és jót kaptál ettől a hazától és az élettől, pont te ne harcolnál, te ne kockáztatnád az életed, miféle férfi volnál akkor. Hogy pont te, akinek az ősei közül tizenhárman veszték oda a mohácsi síkon, pont te nem törlesztenél a hazáért, azért, amely annyi mindent adott nemzetségednek és neked magadnak is... Hogy akkor az arisztokrácia tényleg eljótssza minden jogát a kiváltságokra, a sok jóra, adományra, ha most, amikor kell, tagjai nem állnának ki érte akár az életükkel is... Hogy nincs jogod meglapulni a front mögött, amikor kocsisaid, kaszásaid, kapásaid, juhászaid rakásra hullanak... Hogy éppen azért kell neked is köztük lenni, hogy megvédd őket, ha lehet, hogy kiállj értük... Hát ezt akarták ők, Pál? Azt akarták talán, hogy kiugorj az állásból, és mint-ha csak vadászaton lennél, ahol jól tudjuk, hogy nem lő vissza a vad: az őz, a róka és a vaddisznó elég egyoldalú ellenfél – bár ha Imre hercegre vagy Zrínyire gondolunk, akkor ez sem igaz –, így most is egész széles mellkasodat kínáltad a muszkának céltáblául...

Széles mellkasodat kínáltad, melyre annyiszor hajtottam oda a fejem oltalomért, miként azon a május végi napon is, amikor – Istenem, hiszen csak két hónapja történt, pedig mintha évezredek szálltak volna el azóta – utoljára jártunk a mi kis Teszérünkön,¹ és Katica zamatos rántott csibéje meg a bordeaux-i után befeküdtünk a kikeményítőzött, vetett ágyba, és most az sem zavart, hogy Katica jól tudja, mi ketten mit művelünk ott. Mint annyi fájdalmasan szép, szerelmes májuson, amikor a gesztenyefa fehér virágai bólogattak nekünk a holdfényben az ablak előtt, mint megannyi mécses, miközben szeretttük egymást, Pál... ahogy most is bólogattak

¹ Pápateszér, Veszprém megyei község.

megértőn, amikor elrévedtem, miközben fölöttem elmélyülten szorgoskodtál, hogy nekem is jó legyen az együttlét, de ezúttal képtelen voltam átadni magam a gyönyörnek, annyira fájt minden. Mintha megsejtettem volna, hogy nem lesz többé boldogság, hogy ez az alkalom az utolsó... egyfolytában arra gondoltam, hogy legszívesebben magamhoz láncolnálak, sőt beszippantanálak a testembe, a méhembe, hogy mint valami csecsemőt, aki nekünk nem is adott meg, ott oltalmazlak mindaddig, amíg el nem ül a vész. Micsoda boldogság is lett volna odabent, a testem melegében, legmeghittebb odvában tudni téged! Micsoda megkönnyebbüléssel vettem volna magam a szenvedők szolgálatába, ha tudom, hogy nem kell rettegnem érted, mert én magam oltalmazlak, a testem oltalmaz téged, drága szerelmem...

Azt hittem, oltalmaz a szerelmem, azt hittem, olyan erős az, hogy nem árthat neked semmi, védőpajzsot von köréd, olyan páncélt, amelyen még az ágyúgolyó sem hatolhat át, igen, azt hittem. Bár elkeseredett volt ez a hit, most már tudom, elkeseredett volt, mert sejtettem, hogy csak én hiszek ebben, te nem. Nem hittél abban, hogy érdemes élned, ez volt a legnagyobb baj, és én ezt megéreztem... éreztem, hogy az én pajzsom kevés, ha te nem emeled fel, ha neked az nem kell, mert nem akarsz megvédeni magad, nem akarsz életben maradni, Pál, ugye ez az igazság, ugye ez?...

Ez az igazság, nem akartál élni tovább. És ebbe örülök bele. Menynyire átkozott a sors, hogy két embernek, akik ily kimondhatatlanul szerették egymást, nem lehetett gyermekük...

Nem lehetett gyermekünk, így átkozott el bennünket a Sors vagy az Úr, az a kegyetlen Úr, akiben éppen kegyetlensége miatt sem hittem soha. Nem hittem benne, mert erre nevelt apám és anyám, sőt még Duci bácsi² is, mert egyikük sem hitt az Úrban, mint affé-

² Apja: gróf Andrássy Tivadar (1857–1905) korai halála után anyját, Zichy Eleonórárt (1867–1945) feleségül vette Tivadar öccse, ifj. Andrássy Gyula (1860–1929), aki a négy lánynak mindvégig szerető nevelőapja volt. Utóbbi a dualizmusban vezető ellenzéki politikus, 1918 október–novemberében a Monarchia utolsó közös külügyminisztere.

le idejétmúlt badarságban, ami nem szalonképes a modern és művelt körökben, és most, ha így belegondolok, lehet, épp ez volt a baj. Lehet, hogy az Úr így sújtott le ránk, éppen azért, mert nem féltük.

Hiszen nem távozott-e apám is élete virágjában, ostobán, értelmetlenül, nem bűnhődte-e meg ezt a veszteséget kemény szenvedéssel anyám? És Duci bácsi is hiába képviselt szép, nemes eszméket, labdába soha nem rúghatott a magasabb politikai pályán, mindig megmaradt másodhegedűsnek... viszont világszép anyámat mégis ő örökölte...

Kénytelen vagyok arra gondolni, hogy épp azért bántál magaddal annyira felelőtlenül, hogy feláldozd az életed, mert nem lehetett utódod, és akkor miért is élnél tovább? Miért is élnél tovább, mint hajtogattad, amikor kiderült, hogy éppen miattad, a te fogyatkozásod miatt nem lehet gyermekünk...

Mi végre az irántam táplált szerelem, mi végre minden, ha nem vagy képes utódod nemzeni? Szánalmas díszlet így ez az egész rohadék élet, mondtad, hiába ez a kemény izom a karomon, hiába emelek fel egy lovat, ha fogadásból ezt kéri tőlem, ha képtelen vagyok utódod nemzeni.

Pedig minden jól működött, soha nem volt fennakadás, felsülés, soha nem szenvedtél kudarcot a szeretkezések során, sőt nem tudom elképzelni, hogy bármely nőnek jobb lett volna, mint nekem veled, szerelmem. Mosolyogtál és neveltél, és mindenkit jó szóval tartottál, vidám cimbora voltál, talán ezt nem kellett volna... Nem kellett volna eltékoznod az erőt idejekorán, Pál. Az ilyen jó szándékú, mosolygós emberre, jó barátokra, segítőkészre, aki kitenné a lelkét a másikért, szánakozva néznek a beavatottak, a rossz szertartásmesterei. Balfácán... mondják, sűgják, lopott tekintettel közlik egymással a beavatottak, a sumákság beavatottjai, és mégis ők az élet császárai, és te, te, szerelmem, igen, balfácán voltál. Balfácán volt a halálod is, hiszen az élet igazi császárai soha nem álltak volna föl az orosz állásoktól néhány kőhajításnyira, hanem lapultak volna a fedezékben, mert élni akarnak, de te nem akartál élni. Természetes volt, hogy először bennem kerestük a hibát. Hiszen ki gondolt arra, hogy te, a daliás, jóképű ember nem hordozol jövendőt. Talán éppen az a nagy

lelked ölte ki a csírákat, amely megérezte ezt a haláltáncot, ezt a pusztulást, ami itt tobzódik körülünk, megérezte, hogy itt nincs tovább értelme utódod nemzeni, folytatni az életedet, mert méltatlanná váltunk a létre, így látom most, szerelmem, méltatlanná váltunk az élet adományára, ezt bizonyítja ez az esztelen háború is, lám...

Azt bizonyítja ez a rémítő háború is, hogy mi, emberek az élet egyszeri és csodálatos adományára méltatlanná váltunk, és visszaélünk a tudat még ennél is káprázatosabb adományával, amit először gyilkoló játékszerek, majd öldöklő gépek és gépszörnyetek kifejlesztésére használtunk az élet magasabbra emelése helyett. Ezért csalódott bennünk az Élet, és ezért kell takarodnunk a Földről...

Ki gondolta, akár csak sejtette volna, hogy a túlcsonduló élet látszata mellett a véget pecsételte meg a tested? Ki?

Persze, először engem küldtetek, és magam is magamra gyanakodtam, nyilván. Hogy is fért volna kétség a te erőtlől duzzadó, daliás lényedhez? Én, a penészvirág lehetek csak a felelős, hát természetes, hogy nekem kell alávetnem magam a kúrának, a halvány reményt, de mégiscsak gyógyulást ígérő tortúráknak.

Mentem hát engedelmesen, ahogy elvárta tőlem anyós, anyám és a világ is, a különféle fürdőkhöz, Bad Wörishaus, Bad Langenschwalbach, Bad Egmengkofen, és túrtam a szatír orvosok beavatkozásait, igen, be-av-koztak a testembe a kezükkel, és láttam a sunyi pofájukon, hogy erre tették fel az életüket, hogy abban turkáljanak, ami mások számára tabu, és aztán a masszörök, a gyógyiszapkenők és egyéb testszakemberek kezére adtak, akik megint csak kivették a részüket ebből a tiltott és obskúrus kéjből. Igen, mentem, engedelmes, jól nevelt kislányként mentem, hátha megjavulok, és boldoggá teszek egy, vagy, istenem, netán két-három gyermekkel, netán fiúval is.

Ám hiába volt mindez, hiába, mert utóvégre, amikor már túlzottan gyanússá vált e sokféle kúra hatástalan volta, elszántad magad, hogy aláveted magad a tortúrának, te szegény, büszke férfiúi mivoltodat megszegényítő procedúrának, hogy kiderítsd, nem benned szakadt-e meg a nemzés fonala. És amikor kiderült, hogy igen, és hazatértél a leletekkel, haza, a mi kis Teszérünkre, akkor

sírva omlottál az ölembe, a könnyeid átütöttek a szoknyámon, az ágyékomat áztatták a könnyeid, mint máskor a magod, emlékszel, Pál? Nem, azt mondta az orvostudor, hogy nem lehet soha, vélhetően soha nem lehet gyermeked, mert oly híg, nemzősejtektől olyannyira mentes a te szép fehér nedved, mit oly örömmel éreztem magamban szétáradni sokszor, és akkor kiderült, hogy az egész hiábavaló volt, hiába... hiába ömlött bőséggel a magod a méhembe, a számba, a mellemre, nem lehetett foganatja, mert nincs benne semmi. Így mondta az orvostudor, és nem is lesz soha, mint bizonygatta, mert valami megszakadt benned, valami ősbűn vagy a te bűnöd folytán, vagy csak úgy, mert így tartotta kedve a sorsnak, az Úrnak.

És te akkor azt mondtad, emlékszel, Pál, hogy az egész ilyenformán, az egész élet egy nagy szar, és nem is akarod, hogy folytatódjék, mert hát mi végre szeretkezünk, ha nincs tétje az egésznek, akkor jó sem lehet nekem, hiszen akár akarom, akár nem, előbb-utóbb arra fogok gondolni, úgymint konkludálni, hogy egy természetlen kappannal, egy ártánnyal szeretkezem, mi végre az egész hát, és tényleg mi végre is???

És én hiába bizonygattam, hogy számomra akkor is te, te és te leszel az alfa és az ómega, és kit érdekel az utód, kit érdekel az élet folytatása, amikor mi csak egyszer élünk, és csak most szerethetjük egymást, és a lényeg mégiscsak a mi saját életünk, és mi szeretjük egymást, és semmiféle rohadék nemzőfolyadék vagy sejt ezt meg nem változtathatja soha, és én téged és csak téged szeretlek, szerelmem, soha senki mást nem fogok így szeretni, de te nem hitted ezt el, és lehajtottad a fejed...

Lehajtottad a fejed, és lehajlott a te örökké vidáman meredő zászlórudad is akkor, Pál, te szegény. Mert attól kezdve előfordult bizony, hogy hiába öleltük egymást, a szokott egyesülés elmaradt, és te lemondóan fordítottál hátat nekem, vagy elkeseredetten kaptad magadra hálóköntösödöt, és feldúltan siettél ki a tornácra vagy a kertbe, s járkáltál fel s alá, egyik cigarettát a másik után füstölve el az éjszakában, s hiába hívtalak, hogy ölelésemmel megvigasztaljalak. Tudtam, milyen vihar dúl a lelkedben, és hogy ez a testi

gyengeség ennek a megnyilatkozása, és hogy el fog múlni, amint új életcélt találunk, ha már egyszer nem arra lettünk hivatva, hogy testben gyarapítsuk a hazát, akkor majd lelki erőnkkel állunk a szolgálatába, ezt mondtam neked, de te csak legyintettél...

Legyintettél, és mogorván elfordultál, és félttem, sőt szinte biztosra vettem, hogy ez a fogyatkozás a mi szerelmünket, a mi szép kötelékünket sem fogja érintetlenül hagyni, és akkor jött a hír, hogy a szerbek lelőtték a magyarfalót,³ és most aztán már tényleg eljött az ideje, hogy megleckéztessük a kutya Szerbiát, és te is az asztalra csaptál, hogy kilötytént a bor a pohárból, és azt kiáltottad, megyünk! És újra fény gyúlt a szemedben, mintha megláttad volna a megoldást: ha már a szerszámmal nem használhatsz a hazának, akkor használsz a kardoddal, és ha kell, az életeddel. Igen, valld be, Pál, lemondtál az életedről, ezért volt az a megkönnyebbülés, és ezért volt a búcsú napja olyannyira fájdalmas neked is, hogy amikor a frontra való felszerelés csomagolása végeztével a kezedbe csúsztattam az apámtól kapott érmét, hogy talizmánként vigyázzon rád, csak nézted, nézted, aztán rám pillantottál, aztán körbejártad a tekintetedet a szobában, aztán visszanéztél rám, aztán újra az érmére, és akkor előbb könnyel telt meg a szemed, aztán feltört belőled a zokogás. Gyermek sír csak így, amikor elhagyottnak, elveszettnek érzi magát a világban, ahogy akkor zokogtál, Pál, az ágy szélére lerogyva, magadba fordulva, szinte nyüszítve, és majd meghasadt a szívem érted és értünk. Itt van, tessék, most is magamnál hordom a zsebkendődet, ami szinte csöpögött a könnyeidtől, és most én is ebbe zokogom bele a fájdalmamat. Azt hittem, ezzel integetek majd, ha befut a hazatérő vonat az állomásra, ehelyett gyászkönyveim temetője lett ez a rongydarab. Tudom, hogy leginkább engem sirattál, mert sejtetted, hogy magamra maradok, de benne volt abban a sírásban a reményeink és természetlen életünk miatti keserűség is. Szegény, szegény Iloncsi, hajtogattad, mégis bizonygattad mindvégig, hogy addig maradsz a harctéren, amíg a háború

³ Ferenc Ferdinánd trónörökös (1863–1914), aki a dualista Monarchia adott kereteinek átalakítását tervezte, ezért népszerűtlen volt Magyarországon.

tart, és hogy nekem kutya kötelességem erősnek maradni, türelmesnek és megértőnek, mert most az asszonyoktól ezt követeli a haza, tőled meg azt, hogy az életed kockáztassad...

Hát kockáztattad, mindvégig kockáztattad, még akkor is, amikor semmi szükség nem volt rá. Hallottam én kőszá híreket vakmerő kilovaglásaidról, bátor mentő- és felderítő-akcióidról, még ha te nem is számoltál be nekem róluk. Te nagyszívű, mosolygó gyerek, hiszen te még a muszkát is sajnáltad. Hiszen senkit sem öltél meg közülük, büszkélkedtél legutóbb, mert bennük is csak a szenvedő embert láttad. Csak éppen magadat kínáltad oda nekik szabad prédául. Mert azt tanultátok a huszáriskolában, erről virtuskodtatok a nagyhangú, cigányozó ivászatok közben, hogy a magyar huszár semmitől sem fél, csak vágtazik előre merészen. Mondták is az orosz sebesült tisztek, amikor a kórházban arról faggattam őket, miként vélekednek a magyar huszárokról, hogy csodálják a vakmerőségüket, de kék-vörös egyenruháiknál jobb céltáblát nem is találhattak volna ki a lövészeknek. Hát még amikor azok az ostoba, vén majom osztrák tábornokok a lóról is leparancsolták a huszárt, és kard helyett puskát nyomtak a kezébe, mint neked is, Pál! Mintha az oroszoknak kitördelnék a fogait. Vakmerő voltál, Pál, mert nem félted a halált...